

In dit nummer

Loofdodingsmethoden
getest op demoveld

Waterkwaliteit en
bodemstructuur

Beter boeren met
biodiversiteit

Mineralenbenutting
veehouderij neemt toe

Bloemrijke Akkers
moet blijven

Jan Ketelaar van Agrifirm

Eerste sleepdoek in Drenthe Weer een stap in de goede richting

In 2008 konden de leden van de kennisgroep Akkerbouw kennismaken met de sleepdoek. Omdat deze uit Zweden 'overgewaaid' spuittechniek tot aanzienlijke middelen- en driftreductie leidt, riepen waterschap Velt en Vecht, provincie Drenthe en WMD er een stimuleringsregeling voor in het leven. Inmiddels is akkerbouwer Henk Wolbers als eerste in Drenthe tot aanschaf overgegaan. Hij is er zeer over te spreken. Ook de eerste gebruiker in Nederland, Kees Antuma van loonbedrijf Antuma in Dedemsvaart, ervaart de voordelen.

"Vorig jaar augustus is de sleepdoek op mijn spuitmachine gebouwd", vertelt Henk Wolbers. "Best een forse investering, temeer omdat de bomen verzaaid moesten worden. De binnenste boomdelen moesten worden vervangen. Maar ik heb een kostenvergoeding van 6000 euro ontvangen, dat scheelt. Het duurt wel even voor je eraan gewend bent om met de sleepdoek te werken. Vanwege de grotere windgevoeligheid ben ik bijvoorbeeld langer bezig met het keren op de windakker. Maar de voordelen merk ik zeker. Zelfs bij veel wind en bij een onegaal gewas is er bijna geen drift. Hoe groot de middelenreductie is, kan ik nog niet precies zeggen. Bij het spuiten van de bieten zie ik nu al een besparing van 20%. Het kan goed zijn dat ik uit voorzorg toch nog te veel middel gebruik. Het is een kwestie van uitproberen."

Meer spuituren, minder middelen

Het bedrijf van Wolbers is 51 hectare groot; loonbedrijf Antuma is actief op een areaal van ruim 1200 hectare. Meer spuitbare uren creëren, was voor Kees Antuma een belangrijke reden om de sleepdoek aan te schaffen. "Pas bij windkracht 5 of 6 merk ik dat er iets meer drift is, dan moet ik de spuit wat dicht op het gewas houden. Bij windkracht 4 is er nagenoeg geen drift. De sleepdoek is niet goedkoop en extra materieel betekent extra onderhoud. Maar de voordelen wegen daar wat mij betreft tegenop. Efficiënter middelengebruik is in de eerste plaats goed voor de portemonnee. Het middel komt op de plek waar het zijn moet en niet op naburige percelen, op slootkanten of in het oppervlaktewater. De techniek wordt steeds slimmer, net als de middelen zelf. Allemaal stapjes in de goede richting. Goed voor de gebruiker, het milieu en de waterkwaliteit."

Kostenbesparing spreekt voor zich

Henk Wolbers verwacht zijn sleepdoek in zes jaar terug te verdienen. Raadt hij zijn collega-akkerbouwers deze techniek ook aan? "De kostenbesparing spreekt voor zich, lijkt me. Ik kan geen reden bedenken waarom je de sleepdoek vroeg of laat niet zou aanschaffen. Maar dat moet iedereen voor zichzelf bepalen, daar ga ik niet over. Tot nu toe zijn nog maar weinig boeren ernaar komen vragen. Ze zijn welkom, ik ben graag bereid tot een demonstratie."

Akkerbouwer Henk Wolbers

Fotografie Ton Seemann

HLB en WMD werken samen op demoveld

Acht methoden voor loofdoding aan test onderworpen

In de zomer van 2009 liepen aardappeltelers in grondwaterbeschermingsgebieden (gwb) tegen een groot probleem aan. Het pootgoed was al voor 15 juli klaar en voor die datum mocht het loofdodingsmiddel Reglone niet worden gebruikt. Het middel Finale is dan wel toegestaan, maar dit laat zich bij natte omstandigheden niet zonder risico's toepassen. Wat te doen om herhaling van zo'n problematische situatie te voorkomen?

Het laboratorium voor bodemziekten HLB in Wijster en WMD staken de hoofden bij elkaar. Besloten werd een demoveld bij akkerbouwer Kammer in Annen aan te leggen om uiteenlopende middelen en methoden op doeltreffendheid en milieubelasting te testen. In augustus 2010 konden de eerste bevindingen bekend worden gemaakt. Albert Wolfs van HLB vertelt erover.

Voorzichtig met conclusies

“Laat ik beginnen met te zeggen dat we heel voorzichtig moeten zijn met het trekken van conclusies; het ene jaar is het andere niet. Zo was het pootgoed dit jaar later aan de maat dan vorig jaar. Ook de restrictie voor Reglone was niet meer van toepassing. Verder was de grond droog genoeg om Finale te gebruiken. Bovendien kon het nieuw op de markt gekomen middel Quickdown nu in de praktijk worden getest.”

Chemisch en/of mechanisch

Op het demoveld werd het loof van het zetmeelaardappelras Festien op acht verschillende manieren gedood. “Chemisch, mechanisch en in combinatie. Zo hebben we op één strook het loof volvelds doodgespoten. Op andere stroken hebben we eerst geklapt en daarna de stengels met verschillende middelen gespoten. Loof trekken en één keer naspuiten hebben we eveneens gedaan. Dat ging op dit veld erg moeilijk, maar op andere plekken heb ik dat vaak genoeg beter zien gaan. En dan hebben we nog de puur mechanische methode van het groenrooien uitgevoerd; twee ruggen oprooien en in één rug terugleggen en toedekken om de knollen te laten afharden. Deze methode wordt nauwelijks nog toegepast, maar de akkerbouwer is wel in één keer klaar en neemt gelijk al het onkruid mee. De reden dat we deze weinig gangbare methode toch hebben getest, is dat in Wageningen op dit moment de mogelijkheden met bacteriofagen (bacteriedoders) worden onderzocht. In combinatie met groenrooien ontstaat dan misschien een mooie methode. Loofbranden was eveneens in het plan opgenomen; een in Drenthe vrij onbekende, maar in de biologische landbouw heel gangbare methode. Helaas moest de loonwerker de uitvoering op het laatste moment afzeggen.”

Negatief effect van regelgeving

“Spotlight Plus kwam goed uit de bus: als loofdoder en voor het milieu”, zegt Albert Wolfs. “Probleem is alleen dat dit middel niet in de gwb mag worden toegepast. In het verleden mocht dat wel, maar na het veranderen van de formulering heeft de fabrikant uit kostenoverweging geen toelating voor de gwb aangevraagd. Begrijpelijk, maar zeer te betreuren. Het middel geeft de minste milieubelasting van allemaal en de werking is goed. Dankzij het wegvallen van de restrictie op Reglone en de komst van Quickdown heeft de teler nu gelukkig meer mogelijkheden voor loofdoding dan vorig jaar.”

Titus

Ook WMD en andere drinkwaterbedrijven vinden het zorgwekkend dat het milieuvriendelijkste loofdodingsmiddel niet in de gwb mag worden toegepast. Samen hebben zij bij belangenvereniging VEWIN aan de bel getrokken, die de kwestie aan de verantwoordelijke instanties heeft voorgelegd. Albert Wolfs: “Met het middel Titus voor onkruidbestrijding hebben we een vergelijkbare kromme situatie in de regelgeving meegemaakt. Toen de fabrikant een aanvraag indiende voor toelating voor twee toepassingen per jaar, bleek dat daarmee nét de toelatinggrens werd overschreden. Toen werd het middel ineens volledig verboden in de gwb! En dat terwijl alternatieven vaak slechter voor het milieu, schadelijk voor het gewas, minder effectief en duurder zijn. Na een lobby vanuit de landbouwsector, gesteund door allerlei partijen, werd Titus dit voorjaar weer toegestaan in de gwb. Soms ondervindt het milieu meer schade van regelgeving dan van middelen.”

Waterkwaliteit bij de wortel aangepakt

Diverse onderzoeken wijzen uit dat de structuur van de bodem van invloed is op de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater. Voor waterschap Velt en Vecht, LTO Noord, provincie Drenthe en WMD is dat aanleiding om ervoor te zorgen dat de bodemstructuur in de Drentse landbouw wordt geoptimaliseerd. Daartoe is het project 'Waterkwaliteit bij de wortel aangepakt' opgezet. Het project heeft een tweeledig doel:

- Vergroten van inzicht in de relatie bodemstructuur en waterkwaliteit;
- Het treffen van praktische maatregelen voor bodemverbetering waardoor minder meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen nodig zijn.

Provincie Drenthe neemt de kosten op zich voor een deskstudie ter voorbereiding op de uiteindelijke subsidieaanvraag bij Stichting Kennisoverdracht Bodem (SKB). De verwachting is dat het project in 2011 van start gaat.

Beter boeren met bodembiodiversiteit

In het najaar van 2010 gaat het project 'Beter boeren met bodembiodiversiteit' van start. Doel is om Drentse akkerbouwers te betrekken bij dit thema. Bodemleven en bodembiodiversiteit vormen de basis van onmisbare processen in de plantaardige productie.

Akkerbouwers zijn zich ervan bewust dat de bodem het fundament van hun bedrijf is en dat bodembewerking en bemesting deel uitmaken van de bedrijfsvoering. Toch blijkt in de praktijk dat de aandacht voor duurzaam bodembeheer nog niet heel groot is. Ook ontbreekt vaak toepasbare kennis over bodemverbetering. In het project ligt het accent daarom op kennisuitwisseling.

Initiatiefnemer is provincie Drenthe; WMD en de waterschappen leveren de input. Het project wordt uitgevoerd in samenwerking met HLB in Wijster en het Louis Bolk Instituut (LBI) in Driebergen. Belangstellenden kunnen contact opnemen met Anita Kikkert van HLB (0593 - 582828) of Marleen Zaanen van LBI (0343 - 523860).

Project Bloemrijke Akkers moet doorgaan

Drents visitekaartje bij uitstek

Fotografie Ton Seemann

Acht jaar geleden ging Bloemrijke Akkers Drenthe van start, als reactie op een noodkreet van imkers. Stichting BoerenNatuur en de Nederlandse Bijenhoudersvereniging namen het initiatief ter hand, met financiële steun van provincie Drenthe, negen gemeenten en WMD. Sindsdien kunnen insecten zich op zo'n honderd perceeltjes van boeren en particulieren laven aan de nectar van een kleurrijk bloemenmengsel. Ook voor passanten is het een lust voor het oog.

Het aantal deelnemers aan Bloemrijke Akkers is sinds de aftrap alleen maar toegenomen. Nog in 2010 kon het aantal ingezaaide hectares worden uitgebreid van 75 naar 100 hectare. Het enthousiasme is groot. Nu de laatste projectperiode van drie jaar haar einde nadert, dringen betrokken partijen dan ook sterk aan op een vervolg. WMD bijvoorbeeld benadrukt het grote belang ervan voor de grondwaterkwaliteit. "Er is geen uitspoeling naar grondwater van mest en gewasbeschermingsmiddelen, want die komen er niet aan te pas. Bovendien zijn de bloemen een goed vanggewas in de buurt van oppervlaktewater", legt Geertje Enting van WMD uit.

Ambassadeurs

Andere ambassadeurs zijn de agrarische natuurverenigingen waarbinnen veel deelnemers samenwerken. Een daarvan is ANV Meander. Voorzitter Bert Wiekema uit Amen - die zelf als hobbyboer deelneemt - hield onlangs een vurig pleidooi. "En als het moet, doe ik dat nog tien keer",

lacht hij. "Met één initiatief zoveel belangen tegelijk kunnen dienen, dat is toch uniek? Ik heb goede hoop dat Bloemrijke Akkers wordt voortgezet. We zijn er druk mee bezig."

Poëtisch

Wiekema wordt bijna poëtisch als hij over zijn eigen bloemrijke akkertje vertelt. "Bij de zomeravond, als het stil wordt op de es, hoor je het zoemen van de bijtjes en zie je de prachtigste vlinders. Tegen de herfst komen de reeën en konijnen tevoorschijn om aan de zonnebloemen te knabbelen. Door het jaar heen biedt het veld een telkens wisselend spektakel. Het is goed dat de akkertjes langs fiets- en voetpaden moeten liggen om voor vergoeding in aanmerking te komen. Ik heb al heel wat complimenten gehad en er zijn al honderden foto's van gemaakt. Het is niet voor niets dat de Drentse Fiets4Daagse dit jaar kaartjes aan deelnemers heeft uitgereikt waar de akkertjes op staan. Bloemrijke Akkers is een Drents visitekaartje bij uitstek!"

17 hectare in hartje Emmen

Emmen werd deze zomer ook 'in de bloemetjes' gezet. Op de Noordbargerese, waar op termijn uitbreiding van het Dierenpark plaatsvindt, heeft WMD 17 hectare ingezaaid. Geertje Enting: "Deze grond is van WMD. Een langdurig braakliggend terrein in hartje Emmen is geen gezicht en het bemoeilijkt bovendien het terreinbeheer. De bloemen bieden een prachtige aanblik, de grondwaterkwaliteit blijft gewaarborgd en de fauna op de es profiteert ervan."

Mineralenbenutting veehouderij neemt toe

Leden van de kennisgroep Veehouderij hebben in 2009 aangetoond dat aandacht voor de mineralenbalans uiteindelijk resulteert in een betere benutting van mineralen. Al sinds de kennisgroep hier werk van maakt, is een stijgende lijn waar te nemen. De gerealiseerde overschotten bedroegen in 2009 138 kg/ha stikstof met een benutting van 44% en 11 kg/ha fosfaat met een benutting van 81%. Met deze resultaten kunnen de veehouders zich meten met landelijk bekende projecten zoals Koeien en Kansen. Een prestatie, want maatregelen gericht op bodembeheer en grondwaterkwaliteit genieten doorgaans niet de grootste interesse bij veehouders.

Gratis nieuwsbrief WaterSense

Het project WaterSense voor landbouw en waterbeheerders loopt alweer een aantal seizoenen. Diverse partijen werken hierin samen aan de totstandkoming van een beslissingsondersteunend systeem (BOS). Op de website www.projectwatersense.nl zijn de registraties van de sensoren live te volgen. Wilt u op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen? Via de website kunt u zich aanmelden voor de digitale nieuwsbrief. Daar zijn geen kosten aan verbonden. De nieuwe editie verschijnt medio oktober 2010.

Jan Ketelaar van Agrifirm adviseert WMD al vele jaren

Zijn naam zal veel boeren in de grondwaterbeschermingsgebieden vast en zeker bekend in de oren klinken: Jan Ketelaar. Al vele jaren werkt WMD plezierig samen met deze verkoopleider van Agrifirm. Hoogste tijd om hem nader aan u voor te stellen.

Jan werkt al sinds 1969 bij Agrifirm en stopt daarmee in de zomer van 2011. "Ruim 40 jaar geleden ben ik bij coöperatie begonnen in de buitendienst, in een tijd dat de wereld er nog heel anders uitzag. Agrarische bedrijven waren kleinschalig en meestal ook gemengd. Dat begon eind jaren zeventig te veranderen, toen er meer geproduceerd moest worden en bedrijven zich gingen specialiseren."

Specialist in gewasbescherming

Jan Ketelaar heeft zich altijd sterk geïnteresseerd voor gewasbescherming en zag ook op dat terrein een grote ommekeer plaatsvinden. "In het verleden waren akkerbouwers verplicht om grond te ontsmetten vóór de aardappelteelt. Daar kwam snel verandering in toen waterleidingsmaatschappijen residuen in het

grondwater aantreffen en de noodklok luidden. Onder druk van de overheid en maatschappelijke groeperingen werden in hoog tempo milieuvriendelijker middelen ontwikkeld en werd een groot aantal middelen verboden. Gaandeweg werd ik de gewasbeschermings-specialist binnen Agrifirm. Sinds 2000 ben ik verkoopleider, maar nog altijd ook de man van de gewasbescherming."

Belang van volgende generaties

Het is zijn grote kennis op dit gebied waar WMD graag en regelmatig een beroep op doet. "Boeren die in zone 1 en/of zone 2 rondom drinkwaterproductiestations actief zijn, hebben met beperkingen en verboden in middelen gebruik te maken. Op verzoek van WMD adviseer ik hen daarover. Ook denk ik met WMD mee over de vergoedingen waar deze boeren aanspraak op kunnen maken. Mijn insteek is dat we met elkaar moeten kijken naar de lange termijn. We zijn rentmeester van de gronden en moeten rekening houden met het belang van volgende generaties."

CONTACTPERSONEN

Vragen of opmerkingen over de Uitvoeringsregeling? Neem contact op met Geertje Enting, beleidsmedewerker bij de afdeling Grond en Groen.
T (0592) 85 44 45
E g.enting@wmd.nl

Ook kunt u zich wenden tot Astrid Bleijleven, administratief medewerker bij de afdeling Grond en Groen.
T (0592) 85 44 46
E a.bleijleven@wmd.nl